

1. Базима Н. Особливості застосування гри в системі дошкільного сенсорного виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Корекційна педагогіка. Вісник. Української асоціації корекційних педагогів. 2015. № 1. С 15-21.
2. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. Мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2018. 187 с.
3. Потапенко, С. Дидактичні особливості використання наочності у розвитку словника дітей з загальним недорозвиненням мовлення. Освіта. Інноватика. Практика. 2022. Т. 10, № 4. С. 37-41.
4. Рібцун Ю. В. Використання наочності в роботі з молодшими дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення. Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2010. № 4. С. 32–35.

Кобильченко В.В.,

доктор психологічних наук, професор,
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,

Омельченко І.М.,

доктор психологічних наук, професор,
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ

Слово «технологія» походить від грецького слова: «techne» – мистецтво, майстерність, уміння й «logos» – наука, закон. Дослівно «технологія» – наука про майстерність. У широкому значенні технологія визначається як система теоретико-методичних підходів та принципів, способів і регулятивів, які використовуються у реальному процесі психологічного супроводу.

Термін «технологія» у наш час широко застосовується в освітній сфері. Зокрема, сучасні освітні технології широко використовуються в освітньому процесі для реалізації пізнавальної й творчої активності школярів з особливими освітніми потребами (ООП) [4]. У нашому дослідженні інтерес представляє розгляд категорії «технологія» у межах психологічного супроводу школярів з ООП.

Взаємодія школяра з особливими освітніми потребами з соціальним середовищем відбувається в конкретних життєвих ситуаціях і є пусковим механізмом для певних особистісних ресурсів, які виявляють себе у взаємодії дитини й життєвого середовища як безперервному процесі просторово-часового «розгортання» людини, представленого в змісті й спрямованості діяльності в реальних життєвих ситуаціях, що забезпечує відповідність способу життя образу світу, який змінюється у процесі життєдіяльності через трансформацію цінностей і смислів особистості [3].

Ми вважаємо, що психологічний супровід належить до зовнішніх (середовищних, соціальних) ресурсів, позаяк він спирається і активізує ресурси

внутрішні (особистісні, психологічні). Крім того, ми розглядаємо психологічний супровід з позицій інтегративної парадигми як особистісно орієнтовану інтегративну технологію. З погляду інтегративної парадигми важливо як виявити, так і розвивати ті особистісні властивості та якості, які активізують дитину з ООП, сприяють її успішності в різних видах людської діяльності.

У цьому контексті метою роботи практичного психолога стає не просто забезпечення навчально-виховного процесу, а комплексний неперервний психологічний супровід дитини з ООП упродовж усього процесу навчання, тобто система професійної діяльності, спрямована на створення психолого-педагогічних, соціально-психологічних умов для успішного розвитку школярів з особливими освітніми потребами.

При цьому дана система роботи спрямована на розвиток природної індивідуальності кожної дитини з ООП, її здібностей, самореалізації та успішної адаптації до нових умов життя [1].

Головний принцип роботи – індивідуальний підхід, який включає виявлення причин та визначення шляхів подолання різноманітних труднощів особистісного зростання; пошук внутрішніх ресурсів дитини та опора на них; виявлення інтересів, потенційних здібностей школярів з ООП з метою їх подальшого розвитку; формування індивідуальної неповторної особистості протягом усього періоду навчання [2].

Серед інших принципів організації психологічного супроводу найбільш важливими є:

- принцип співбуття. Акцент робиться не на окремих психологічних впливах, а на створенні простору спільного буття, в умовах якого дитина з ООП усвідомлює себе у своїх зв'язках зі світом (суб'єктивний образ світу) та засвоює продуктивні способи соціальної взаємодії;

- принцип розвитку особистості, який передбачає визначення неминучості та причинно-наслідкової зумовленості розвитку дітей з ООП у процесі психологічного супроводу, не зважаючи на ступінь та характер порушень їх розвитку. Цілеспрямований, ефективно організований психологічний супровід обов'язково зумовить позитивну динаміку та розвиток дитини;

- принцип рефлексивності та саморегуляції, який пов'язаний з обов'язковим урахуванням та залученням до процесу психологічного супроводу потенціалу особистісної сфери дітей з ООП, формування їх адекватної самооцінки, оцінки оточення, оцінки життя, свого місця в ньому та своїх перспектив;

- принцип соціальної адаптації та інтеграції дитини з ООП в суспільство. Корекцію порушень розвитку треба розглядати не як самоціль, а як засіб забезпечення школяреві з ООП максимально можливого для нього самостійності та незалежності в соціальному житті. Соціально адаптуюча спрямованість дозволяє подолати або значно зменшити «соціальне випадіння»,

сформувати різні структури соціальної компетентності та психологічну підготовленість до життя в соціумі;

- принцип психологічного оптимізму обумовлений, з одного боку, рівнем сучасного наукового і практичного знання про потенційні можливості дітей з ООП, а з іншого боку, уявленнями про сучасні психологічні можливості їх абілітації та реабілітації;

- принцип реалістичності: психолог не бере на себе завдання «переробити» школяра з ООП, а лише допомагає йому подолати внутрішні та зовнішні конфлікти, позитивно прийняти себе у світі, взяти усю повноту відповідальності за власні дії;

- безумовна цінність внутрішнього світу дитини з ООП, пріоритетність потреб її розвитку;

- слідування за онтогенезом, проживання кризових періодів життя;

- принцип заборони на жорстке проектування результатів.

Психологічний супровід як модель професійної діяльності шкільного психолога має включати в себе наступні важливі положення:

- психолог повинен йти за природним розвитком дитини на даному віковому та соціокультурному етапі онтогенезу, спиратися на психологічні механізми розвитку дитини, бути при цьому і дослідником, і спостерігачем, і учасником процесу;

- створювати умови для самостійного креативного засвоєння школярами з особливими освітніми потребами системи стосунків зі світом і власним «Я»;

- психолог не змінює середовище, а лише допомагає дитині з ООП адаптуватись до його умов, створює сприятливі психологічні умови для психосоціального розвитку;

- психолог впливає на дитину з ООП безпосередньо та опосередковано через педагогів та батьків;

- формування змісту психологічного супроводу відбувається виходячи з досвіду учасників, вікових закономірностей розвитку, шкільної та класної ситуації взаємин, інтересів дітей та дорослих;

- індивідуальний досвід та активність в його накопиченні сприяють особистісному розвитку школярів з ООП;

- школярі з ООП краще розуміють один одного, коли спільно вирішують значущі завдання.

Стрижнем психологічного супроводу як особистісно орієнтованої інтегративної технології є відновлення й розвиток потенціалу особистості школяра з особливими освітніми потребами, і в остаточному підсумку – ефективне виконання школярем своїх основних функцій, досягнення особистісного благополуччя [4].

Література

1. Кобильченко В.В. Психологічний супровід дітей дошкільного віку з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2015. 205 с.
2. Кобильченко В.В. Соціально-психологічні основи розвитку та корекції особистості підлітка в нормі і при патології зору: монографія. К.: Освіта України, 2010. 552 с.

3. Кобильченко В.В., Омельченко І.М. Спеціальна психологія: підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2020. 224 с.
4. Кобильченко В.В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 367 с.

Коваленко В.Є.,
доктор педагогічних наук,
кандидат психологічних наук,
доцент, завідувач кафедри спеціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди..

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ З ОСОБАМИ ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Упродовж останніх десятиліть у світі спостерігається неухильне зростання кількості дітей із розладами аутистичного спектру (РАС). За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, на 2024 рік частота діагностування РАС складає приблизно 1 випадок на 100 дітей, а в деяких країнах – навіть 1 на 31 [5]. В Україні також спостерігається тенденція до збільшення кількості таких дітей, що актуалізує необхідність якісної, своєчасної та індивідуалізованої корекційної підтримки.

Діти з РАС характеризуються специфічним типом нейророзвитку, який включає труднощі в соціальній взаємодії, комунікації, поведінковій гнучкості та сенсорній обробці. Відсутність належного врахування цих індивідуальних особливостей у педагогічному процесі часто призводить до підвищення рівня тривожності, дезадаптації, емоційного вигорання як у дітей, так і в батьків та педагогів. Саме тому впровадження ефективного спеціального обладнання та дидактичних матеріалів в освітній простір є не лише доцільним, але й критично необхідним.

Особливої уваги вимагає сенсорна сфера дитини з аутизмом, яка суттєво впливає на її здатність навчатися, спілкуватися та взаємодіяти з навколишнім світом. У таких дітей часто спостерігається гіперчутливість (надмірне реагування на подразники) або гіпочутливість (знижене реагування) до сенсорних стимулів [3]. Ці особливості можуть бути пов'язані з п'ятьма ключовими сенсорними системами:

1. Зорова система – включає реакції на світло, кольори, миготіння. Дитина може уникати яскравого світла або, навпаки, шукати світлову стимуляцію.
2. Слухова система – охоплює сприйняття звуків і мовлення. Деякі діти болісно реагують на побутові шуми або мають складнощі з фільтрацією звукової інформації.